

Minyatürün tarihi ve geçirdiği safhalar

İnsanoğlu, ilk çağlardan beri, kendi yaşayışıyla ilgili konuları işlemeğe başlamış ve resim san'atını yaratmıştır. Resim, san'atların kraliçesi, minyatür resimin anasıdır.

Dergimizin kapağını süsleyen resim, değerli genç san'atkarlarımızdan Ülker Erke'nin bir minyatürüdür. Tanınmış bilim ve san'at adamı Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in öğrencisi olan Ülker Erke, 12 yıl tezhip san'atı üzerinde çalıştıktan sonra, 4 yıldan beri minyatürle meşgul olmaktadır. Genç san'atçının en önemli yönü, işlediği konularda kendisine ilham kaynağı olarak, Türk şairlerinin şiirlerini seçmiş olmasıdır. Kapağıtaki eser, Karacaoğlan'ın şu mısralarını canlandırmaktadır.

**Alâ gözlerini sevdiğim dilber
Kuğuya benzettim göller içinde
İncecikdir belin, hilâldir kaşın
Selviye benzettim dallar içinde.**

Kendini san'ata adanmış olan Ülker Erke, bundan sonraki minyatürlerinde; folklorik, tarihsel ve bölgeci konuları işlemek kararındadır.

MİNYATÜR HAKKINDA

Minyatür, bu günkü durumu ile, resim san'atının bir kolu, ayrı bir üslubudur.

San'at tarihinde resim, «San'atların kraliçesi» olarak vasıflandırılır; ve resmin tarihi insan oğlunun yaşayışını avcılıkla sağladığı çağlardan başlar. 20.000 yıl önceye değin varan taş devrinde insanlar bir çok hayvanların resimlerini başarı ile yapabilmişlerdir. Bunlar arasında atlar, geyikler, yaban öküzleri, mamutlar başta gelmektedir. İspanyanın kuzeyindeki Altamira mağaralarında; çağımızın ressamlarını gölgede bırakacak başarıda hayvan resimleri görülmüştür. Güney Fransadaki mağaralarda ise, kemik ve fil dişi üzerine hakkedilmiş çok başarılı resimler bulunmuştur.

Resim san'atı, insanoğlunun yaşayışındaki dalgalanmaları aynen izlemiştir. İnsanlar yaşayışlarını avcılıktan, tabiatın başka yönlerine aktarıncaya, resim de yeni alanlara uyumuş, tabiatı kopya eden resimler başlamıştır.

Resim, göz ve el maharetine dayanan bir san'attır. Bu san'at, insan hayatı ile beraber yürümüş, yaşayışın her yönünü işlemiştir. Mağaralardan sonra, büyük mezar ve tapınaklar çok ve çeşitli resimlerle süslenmiştir.

İnsanoğlunun hayatında müstesna bir yeri olan resim, çağlar içinde çok değişmeler geçirmiş, çeşitli kolları ve ekolleri olmuş, fakat müstesna yerini daima korumuştur.

Bilginlerin kanısına göre, MİNYATÜR, bu günkü resmin anasıdır; temelidir. Bu ad İtalyanca «Minyatura»dan alınmıştır.

Nakışlarda minyom denilen ve kurşunun bir kırmızı humzu olan sülyen

kullanılması, MİNYATÜR teriminin meydana gelmesini sağlamıştır, diyenler vardır. Dilimizde bu terimin tam bir karşılığı yoktur. Eskiden, küçük nakış anlamına, bu resme «hurde nakış» denildiği olmuştur. Eski İstanbul Darülfünunu profesörlerinden Vahit bey san'at tarihine ait bir eserinde, münasebet itibarile, «enluminure ve miniature» terimleri için şu bilgiyi vermiştir :

«Bu sözlerin ikisi de, Ortaçağda, yazma kitapları süsleyen resimlere verilen isimlerdir. Ancak minyatür, eskiden yazma kitapların fasıl başlarında ve ibarelerin ilk kelimelerindeki süsleme idi. Halbuki sonraları, süsleyici vasıtalara

YAZAN :

A. OZAN

yaldız, gümüş te karıştırılarak süsleme usulü teessüs ettiğinden, bu ikinci süsleme tarzına enluminure denildi. Demek ki, minyatür, yazma kitaplarda çeşitli renklerden meydana getirilen ufak ve süslü resimler; enluminure ise gene bu kitaplardaki çeşitli renklerden başka bir de yaldız ve saireden teşkil olunan süslemelerdir. Bunların birincisinde kullanılan boyaların esası «minyom» olduğu için minyatür adını almıştır ki, minyatüristi «minyetürkâr», «minyatür yapıcısı» diye tercüme etmek yerinde olur.»

Profesör Vahit bey, enluminureyi de, bizdeki tezhib teriminin karşılığı olarak kabul etmektedir.

Tarihte minyatür, çeşitli milletlerde çeşitli gelişmeler göstermiştir. Osmanlı Türklerinde resim sanatı, Fatih'in İstanbulu fethinden sonra hız almış, minyatür yapılımasının başlangıcı da o çağ olmuştur. Kitaplarda minyatürler görüldüğü gibi, padişahların resimleri de naksedilmiştir. Osmanlılara nakışta İran üstadları örnek olmuştur. Bu gün müzelerde, kütüphanelerde, kimi özel koleksiyonlarda çok değerli minyatür eserleri vardır. 1594 te Sinan paşanın Yemen fethine ait pek kıymetli ve tarihî minyatürler, 1586 da Özdemiroğlu Osman paşanın seferlerini hikâye eden «Şecaat-nâme» bu arada sayılabilir. Bu eserler Üniversite kütüphanesinde. Tezhipleri pek mükemmel, resimleri harikulâde nefis ve incedir.

Üstad Celal Esat Arseven, «San'at Ansiklopedisi» minyatür maddesinde Osmanlı minyatürleri hakkında geniş bilgi vermiştir. Diyor ki :

«Osmanlılarda minyatür, Ahmet III zamanına kadar İran ve Selçuk tarzında devam etmiştir. Osmanlılar Selçuklular-

dan daha dindar ve mutaassıp olduklarından, ilk devirlerde daha ziyade tezhibe, hüsnü hatta -güzel yazıya- ve tez-yini nakşa ehemmiyet vererek insan suretleri yapmaktan ilk zamanları biraz kaçınıyorlardı. Osmanlılarda resim ve minyatürün gelişmesi İstanbulun fethinden sonradır.»

Fatih İstanbulu fethettikten sonra, İtalyadan getirttiği Bellini Türk resim sanatı üzerinde büyük tesirler yapmış; bundan sonradır ki, Osmanlı resimleri İran tarzından, yani minyatür nev'inden ayrılarak Avrupa resim tarzına yaklaşmıştır

Fakat daha sonra İrandan ve Türkiştandan gelen kuvvetli üstadların tesiri, Osmanlı resim san'atını yeniden Doğu tarzına yöneltmiştir.

Değerli san'at ve bilim adamı Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver «Türk tezyini san'atında minyatür» başlıklı bir yazısında bu konuda şöyle diyor :

«Şimdi Türk tezyini san'atlarına maledilen minyatür Şarkın on asırlık resim tarzıdır. Minyatür Şarkta, kendine has teknikle yapılmış resim demektir. Onun adı Batılılar takmışlardır. Minyatür denilen eski resim bu günkü resmin esasını teşkil eder ve hatta yeni resim mektebinin anasıdır.

«Yapılan tetkiklerden alınan neticeler açıkça gösteriyor ki, Doğuda resmin tarihi çok eski, zengin ve olgundur. Bu zenginlik Doğulu her millete şeref kazandırmıştır. Memleketimizin resim tarihine bir göz atarsak, bir çok devirler görürüz. Selçukluların çok ileri bir resim tekniği ve eserleri vardı. Osmanlıların resim mektebi ise, çok çeşitli ve zengindir.»

Profesör bu konuda geniş bilgi verdikten sonra yazısını şöyle bitiriyor :

«XIX uncu yüzyıldan itibaren resim hayatımız Doğudan yüz çevirerek tamamen Batıya döner. Biz şimdilik o kısma girmiyoruz.

«Minyatürlü eserlere Türkiyede XIX uncu yüzyılda raslamıyoruz. Bu devirde minyatür alanında belli başlı hiç bir san'atkârimiz yoktur. Bu durum, cumhuriyet ilânına kadar sürer.»

Bize bu bilgiyi veren Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Cumhuriyet devrinde yeniden ele alındığını belirttiği minyatürçülüğün gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Yirmi yıla yakın bir süre akademide hocalık yapmış, bir çok öğrenci yetiştirmiştir. Yazımın başında da belirttiğim gibi, Ülker Erke, hocanın öğrencilerinden biridir. Eserlerini Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk folkloru ile bağdaştırma yolunu seçmesi, ayrı bir özellik ve başarı teşkil etmektedir.

